

ВІДГУК

офіційного опонента

завідувача кафедри економіки підприємства

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктора економічних наук, професора **ФИЛЮК Галини Михайлівни**

на дисертацію **КОВАЛЬСЬКОГО Юрія Васильовича**
на тему: «**Економічні механізми логістичного забезпечення**

експорту зерна з України»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 051 «Економіка»

галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з напрямками науково-дослідних робіт.

В умовах повномасштабної агресії проти України питання забезпечення стабільного функціонування експорту зерна набули ключового значення як для національної економіки, так і для забезпечення глобальної продовольчої безпеки. Порушення традиційних морських логістичних маршрутів, зростання логістичних витрат, подовження тривалості логістичних циклів та підвищення ризиків транспортування суттєво трансформували умови здійснення зовнішньоторговельної діяльності аграрного сектору України. За таких обставин особливої ваги набуває формування та вдосконалення ефективних економічних механізмів логістичного забезпечення експорту зерна, здатних сприяти оптимізації витрат, підвищенню стійкості логістичних ланцюгів постачання та зміцненню конкурентоспроможності українського зерна на світових ринках.

У цьому контексті видається актуальною і своєчасною дисертація Ю. В. Ковальського, спрямована на комплексне теоретико-методологічне обґрунтування та прикладне удосконалення економічних механізмів логістичного забезпечення експорту зерна з України в умовах воєнних викликів і повоєнного відновлення. Тематика роботи відповідає пріоритетним напрямкам державної аграрної, транспортної та експортної політики, а також сучасним науковим підходам до забезпечення ефективного функціонування аграрних ринків. Практична значущість вирішення окреслених у роботі завдань зумовлює актуальність обраної теми та її вагомість для розвитку економіки України.

Актуальність представленої роботи підтверджується також її безпосереднім зв'язком із науковими програмами та планами науково-дослідних робіт. Зокрема, роботу виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Прогнозування розвитку ринку зернових нішевих культур в умовах викликів і загроз продовольчій безпеці України (з використанням економетричної моделі часткової рівноваги AGMEMOD)» (номер державної реєстрації 0123U102156).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації Ю. В. Ковальського, є належним чином обґрунтованими та достовірними, що підтверджується логічною побудовою дослідження, відповідністю застосованих методів поставленій меті та завданням, а також використанням широкої інформаційної бази.

Теоретичні аспекти дослідження, зокрема обґрунтування економічної сутності логістичних ланцюгів у системі механізмів експортного забезпечення товарних ринків та уточнення відповідного понятійно-категоріального апарату, розглянуто автором на с. 22–50 дисертації. Здобувач узагальнив еволюцію наукових підходів до трактування логістики та логістичних ланцюгів, обґрунтував їх роль у формуванні конкурентоспроможності товарних ринків, а також запропонував власне бачення логістичного ланцюга як економічної системи, що впливає на структуру витрат, швидкість обігу капіталу та формування доданої вартості і підтверджує належний рівень теоретичного опрацювання проблематики.

Особливості формування та функціонування економічного механізму логістичного забезпечення експорту зерна висвітлено на с. 51–77 дисертації, де автором систематизовано основні складові такого механізму та обґрунтовано його багаторівневий характер. На с. 78–91 роботи запропоновано методичний підхід до оцінки ефективності логістичних ланцюгів експорту зерна, який поєднує кількісні та якісні показники їх функціонування і дає змогу здійснювати комплексну оцінку результативності логістичних процесів.

Аналітичне обґрунтування отриманих результатів дослідження подано на с. 94–168 дисертації. Зокрема, на с. 94–113 проаналізовано кон'юнктуру світового та національного ринку зерна та визначено основні тенденції формування експортного потенціалу України. На с. 114–134 розкрито особливості організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна як основи логістичного забезпечення експорту. Результати економічної діагностики ефективності логістичних ланцюгів експорту зерна наведено на с. 135–167, що дало змогу виявити вплив логістичних витрат, транспортних маршрутів та структури експортної ціни на фінансові результати учасників зернового ринку.

Практичну спрямованість дослідження та обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення економічних механізмів логістичного забезпечення експорту зерна відображено на с. 171–218 дисертації. Так, на с. 171–186 обґрунтовано напрями удосконалення організаційно-економічних інструментів підвищення ефективності логістичних ланцюгів експорту зерна. Економічне обґрунтування доцільності оптимізації логістичних маршрутів експорту наведено на с. 187–205. На с. 206–217 розроблено

економіко-математичну модель оцінки впливу виробничих, цінових та макроекономічних факторів на параметри логістичного забезпечення експорту зерна.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, серед яких системний підхід, методи аналізу і синтезу, монографічний метод, методи абстрагування та узагальнення, економіко-статистичні й економіко-математичні методи. Зокрема, застосування багатofакторного регресійного аналізу дало змогу кількісно оцінити вплив виробничих, цінових і макроекономічних чинників на формування експортного потенціалу зерна.

Вагомим підтвердженням достовірності результатів дослідження є використання широкої інформаційної бази, яка включає офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства економіки України, Міністерства інфраструктури України, Державної митної служби України, а також матеріали міжнародних організацій, зокрема Світового банку, ФАО та Євростату.

Отже, наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, є достатньо обґрунтованими, логічно взаємопов'язаними та підтверджуються результатами проведених теоретичних, аналітичних і прикладних досліджень, що свідчить про їх наукову достовірність і практичну значущість.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає у розвитку теоретичних положень та обґрунтуванні методичних і прикладних підходів до формування економічних механізмів логістичного забезпечення експорту зерна з України в умовах воєнних викликів та трансформації зовнішньоекономічного середовища.

До найбільш вагомих результатів, що характеризують наукову новизну дослідження, слід віднести запропонований автором методичний підхід до комплексної оцінки ефективності логістичних ланцюгів експорту зерна. Його особливістю є поєднання кількісних показників функціонування логістичних процесів (логістичні витрати, тривалість логістичного циклу, рівень сервісу, рентабельність) із якісними характеристиками взаємодії учасників логістичного ланцюга, такими як гнучкість, інноваційність та рівень координації. Такий підхід дає змогу комплексно оцінювати результативність логістичного забезпечення експорту зерна в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

У роботі удосконалено теоретичні положення щодо економічної сутності логістичних ланцюгів у системі механізмів експортного забезпечення товарних ринків. Автор обґрунтовує доцільність їх розгляду як цілісної економічної системи, що забезпечує не лише переміщення продукції, а й формування структури витрат, прискорення обігу капіталу, мінімізацію ризиків та створення доданої вартості у процесі реалізації експортної діяльності.

Крім того, розвинуто підходи до трактування економічного механізму логістичного забезпечення експорту зерна, який розглядається як багаторівнева система економічних відносин, інструментів та інституційних форм, що функціонують у межах логістичних ланцюгів і забезпечують узгодження інтересів основних учасників зернового ринку.

Подальшого розвитку у роботі набули підходи до оцінки експортного потенціалу України на ринку зерна з урахуванням структурних змін виробництва, регіональної концентрації валового збору, динаміки внутрішніх цін та логістичних обмежень, спричинених воєнними умовами. У цьому контексті автором також розвинуто методичні підходи до економічної діагностики ефективності логістичних ланцюгів експорту зерна та обґрунтовано напрями підвищення їх ефективності.

Окремої уваги заслуговує запропонований у роботі економіко-математичний інструментарій оцінки впливу виробничих, цінових та макроекономічних факторів на параметри логістичного забезпечення експорту зерна. Його використання дає змогу кількісно оцінити вплив ключових факторів на формування експортного потенціалу та може бути застосоване при обґрунтуванні управлінських рішень у сфері розвитку експортної логістики.

У цілому результати дисертаційного дослідження характеризуються науковою новизною, мають теоретичне значення та практичну спрямованість і можуть бути використані для подальшого удосконалення економічних механізмів логістичного забезпечення експорту зерна з України.

Повнота викладення основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні результати дисертаційного дослідження достатньою мірою висвітлено у наукових публікаціях автора. За темою дисертації опубліковано 6 наукових праць, з яких 4 стаття у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 2 тези наукових доповідей.

У наукових статтях автора відображено основні теоретичні та прикладні результати дисертаційного дослідження. У публікаціях розглянуто питання трансформації логістичних маршрутів експорту зерна України в умовах воєнного стану, теоретичні засади формування та оптимізації логістичних ланцюгів на ринку зерна, а також сучасні тенденції розвитку світового ринку зернової продукції в контексті глобальних викликів. Значну увагу приділено дослідженню ролі транспортно-логістичної інфраструктури та економічних механізмів логістичного забезпечення експорту зерна, що визначають ефективність функціонування експортних ланцюгів постачання. Наведені у публікаціях результати відображають ключові положення дисертаційного дослідження та підтверджують їх наукову апробацію, що свідчить про достатній рівень повноти висвітлення основних результатів дисертації у наукових працях автора.

Частину результатів дослідження, зокрема щодо оптимізації логістичних ланцюгів експорту зерна та ролі державного регулювання у формуванні експортної логістики, апробовано під час міжнародних науково-практичних конференцій.

Аналіз змісту опублікованих праць свідчить про те, що в них достатньо повно відображено основні наукові положення, результати та висновки дисертаційного дослідження. Обсяг і характер публікацій відповідають встановленим вимогам до апробації результатів дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії.

Теоретична та практична цінність наукових результатів дисертації. Теоретична цінність результатів дисертації полягає у розвитку наукових підходів до формування економічних механізмів логістичного забезпечення експорту зерна з України. У роботі уточнено теоретичні положення щодо економічної сутності логістичних ланцюгів у системі механізмів експортного забезпечення товарних ринків, обґрунтовано їх роль у формуванні конкурентоспроможності зернової продукції на світових ринках, а також розвинуто методичні підходи до оцінки ефективності функціонування логістичних ланцюгів експорту зерна. Отримані результати доповнюють наукові уявлення про економічні інструменти та інституційні механізми функціонування експортної логістики в умовах трансформації зовнішньоекономічного середовища, зокрема в умовах воєнних викликів та структурних змін у транспортно-логістичній інфраструктурі.

Практична цінність дисертації полягає у можливості використання запропонованих у ній методичних підходів і рекомендацій у діяльності органів державного управління, підприємств аграрного сектору та логістичних операторів. Розроблені автором підходи до оцінки ефективності логістичних ланцюгів експорту зерна, а також обґрунтовані напрями вдосконалення організаційно-економічних інструментів логістичного забезпечення можуть бути використані при формуванні управлінських рішень, спрямованих на оптимізацію логістичних маршрутів, підвищення ефективності використання транспортної інфраструктури та зниження витрат у процесі експорту зернової продукції.

Практичне значення результатів дослідження підтверджується їх використанням у діяльності підприємств та галузевих об'єднань, зокрема АТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України», АТ «Аграрний фонд», ГС «Асоціація елеваторів України» та ГС «Борошномери України». Розроблені рекомендації застосовуються при плануванні експортної діяльності, аналізі ефективності логістичних операцій та формуванні пропозицій щодо вдосконалення логістичного забезпечення експорту зернової продукції.

Окремі результати дисертаційного дослідження використовуються також у навчальному процесі Національного університету біоресурсів і природокористування України під час викладання навчальної дисципліни «Аграрна політика», що свідчить про їх науково-методичну значущість.

У цілому результати дисертації мають як теоретичну, так і практичну цінність і можуть бути використані для подальшого розвитку економічних механізмів логістичного забезпечення експорту зерна з України та підвищення ефективності функціонування ринку зерна.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація та наукові публікації автора, у яких відображено основні результати дослідження, не містять порушень принципів академічної доброчесності. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації наукових результатів.

Дисертацію викладено державною мовою. Стиль викладення матеріалу відповідає вимогам наукового мовлення, текст роботи є логічно структурованим і послідовним. У цілому робота написана грамотно, істотних граматичних, орфографічних та стилістичних помилок не виявлено, технічне оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам.

Дискусійні положення та недоліки дисертації. Позитивно оцінюючи наукові результати дисертаційного дослідження, доцільно звернути увагу на окремі дискусійні положення та зауваження, які не знижують загальної наукової цінності роботи, проте можуть бути предметом подальших наукових досліджень.

1. У дисертації обґрунтовано теоретичні положення щодо формування економічних механізмів логістичного забезпечення експорту зерна (с. 51–77). Водночас доцільним було б більш детально розглянути питання узгодження економічних інтересів основних учасників логістичних ланцюгів експорту – виробників, трейдерів, логістичних операторів та державних інституцій, що могло б посилити прикладну спрямованість запропонованих у роботі підходів.

2. У дисертації проведено ґрунтовний аналіз світового та національного ринку зерна (с. 94–113), що дало змогу визначити основні тенденції формування експортного потенціалу України. Водночас, на нашу думку, доцільно було б ширше висвітлити вплив окремих геополітичних та інституційних чинників на трансформацію логістичних маршрутів експорту зернової продукції, зокрема у контексті розвитку альтернативних транспортних коридорів.

3. Запропонований автором методичний підхід до комплексної оцінки ефективності логістичних ланцюгів експорту зерна (с. 78–91) поєднує кількісні та якісні показники їх функціонування. Водночас у роботі могли б бути більш детально обґрунтовані вагові коефіцієнти окремих показників або наведено приклади практичного застосування запропонованої методики.

4. У другому розділі дисертації (с. 135–167) здійснено економічну діагностику ефективності логістичних ланцюгів експорту зерна, зокрема проаналізовано вплив логістичних витрат на формування експортної ціни. Водночас доцільним було б приділити

більше уваги можливостям використання сучасних цифрових технологій та логістичних інформаційних платформ у процесі оптимізації логістичних ланцюгів.

5. У третьому розділі дисертації (с. 171–217) запропоновано напрями вдосконалення організаційно-економічних інструментів логістичного забезпечення експорту зерна. Водночас окремі запропоновані рекомендації могли б бути доповнені більш деталізованим обґрунтуванням механізмів їх практичної реалізації, зокрема з урахуванням інституційних обмежень функціонування транспортно-логістичної інфраструктури у сучасних умовах.

Водночас, констатуємо, що зазначені зауваження мають переважно дискусійний характер і не знижують наукової та практичної цінності дисертації.

Загальний висновок. Дисертація Ковальського Юрія Васильовича на тему: «Економічні механізми логістичного забезпечення експорту зерна з України» є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням, що забезпечує вирішення важливого науково-прикладного завдання удосконалення економічних механізмів логістичного забезпечення зернового експорту України в умовах воєнних викликів і повоєнного відновлення.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, вирізняються науковою новизною, теоретичною обґрунтованістю та високою практичною значущістю. Зміст дисертації відповідає меті і поставленим завданням та повністю розкриває тему дослідження.

За змістом і оформленням дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами), а її автор Ковальський Юрій Васильович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент завідувач кафедри економіки підприємства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України Галина ФИЛЮК